

УДК 376.091:378.4(477)

Ірина Соколова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-5190-5254

Віктор Бондаренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-7784-5691

DOI 10.24139/2312-5993/2024.04/140-151

УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті робиться аналіз наявних законів та законодавчих актів, які спрямовані на урегулювання засад інклюзивної освіти. Робиться акцент на застосування термінології «людина з особливими потребами», «особа з обмеженими можливостями», а також вводиться поняття «інклюзивний студент». Надається типологія осіб з обмеженими можливостями, доречна для застосування у рамках системи вищої освіти в Україні. Робиться висновок про те, що методи та засоби інклюзивної освіти також доречні для застосування у закладах вищої освіти в Україні.

Ключові слова: інклюзія, особа з особливими потребами, інклюзивна освіта, особа з обмеженими можливостями, інклюзивний студент.

Постановка проблеми. Проблематика інклюзії є особливо актуальною в сучасних умовах в усьому світі загалом і в Україні зокрема. Питання інклюзивного навчання набуло активного обговорення та втілення в практику в країнах Європейського Союзу ще наприкінці ХХ століття. В Україні обговорення проблематики залучення людей з обмеженими можливостями до повноцінного життя і діяльності отримали ще більшого значення після початку воєнних дій у 2014 році і на сьогодні дійшли піку своєї актуальності.

Хоча темі інклюзії сьогодні приділяється багато уваги в Україні, інклюзивне навчання осіб з інвалідністю у вищих навчальних закладах на сьогодні не регламентоване нормативно, а тому залишається на рівні інноватики та індивідуальної практики конкретного вищого навчального закладу (Давиденко, 2018, с. 123). Саме цим обумовлена **актуальність** цього наукового дослідження, яке ставить на **меті** проаналізувати виклики інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах України та зробити висновки щодо перспектив та методів впровадження цього підходу на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Метою цієї статті є проаналізувати наявні у світі підходи до інклюзивного навчання у закладах середньої освіти та розробити методи залучення цих підходів у системі вищої освіти задля забезпечення достатнього рівня доступності вищої освіти для людей з

обмеженими можливостями. Поставленій меті підпорядковуються наступні **завдання**:

- проаналізувати наукові дослідження та нормативно-правові акти вітчизняного законодавства у цій сфері;
- проаналізувати наявні тлумачення термінів «інклюзія», «інклюзивна освіта», «особа з особливими потребами» та визначити межі їхнього застосування в системі вищої освіти
- зробити висновки щодо доцільності застосування принципів інклюзії у межах вищих навчальних закладів в Україні.

Під час дослідження були застосовані **методи** опису, узагальнення та систематизації, а також методи зіставлення та порівняння.

Аналіз актуальних досліджень. Інклюзивна освіта розглядається як система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права людини на отримання якісної освіти у закладі будь-якого типу за власним вибором (Крамар, 2022, с. 215). Ця інтерпретація поняття передбачає, що всі діти можуть навчатися, і що незалежно від середовища або необхідних адаптацій, всі учні повинні мати доступ до навчальної програми, яка відповідає їхнім потребам і дає значущі результати.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я понад 1 мільярд людей живуть з тією чи іншою формою інвалідності. Це відповідає приблизно 15% населення світу. Від 110 мільйонів (2,2 % населення світу) до 190 мільйонів (3,8 %) людей віком від 15 років і старше мають значні труднощі у функціонуванні. У країнах-членах Європейського регіону ВООЗ від 6 до 10 з кожних 100 людей живуть з інвалідністю. Загалом, за оцінками, 135 мільйонів людей в Європі живуть з інвалідністю. Зі старінням населення та зростанням поширеності хронічних станів, спричинених неінфекційними захворюваннями та травмами, ця цифра буде збільшуватися в майбутньому (World Health Organization in Europe).

Для України соціальний захист осіб з інвалідністю є особливо значущим питанням у зв'язку з тенденцією зростання їх частки у загальній структурі населення. Якщо на початку 90-х років загальна чисельність осіб з інвалідністю становила близько 3 відсотків усього населення, у 2017 році – близько 6 відсотків населення України, то на даний момент кількість інвалідів значно зросла через повномасштабні військові дії на території України (Міністерство соціальної політики України).

Незважаючи на складну економічну та політичну ситуацію, держава визначає одним із ключових напрямів свого розвитку рух до

європейських стандартів життя. Побудова соціальної держави обумовлює нові підходи до формування державної політики розширеного соціального захисту осіб з інвалідністю, який полягає не лише у фінансово-матеріальній підтримці, а й у створенні сприятливих умов для повної реалізації їх прав, урахуванні їх потреб та інтересів при прийнятті державних рішень (Міністерство соціальної політики України).

Багато людей з інвалідністю не мають рівного доступу до охорони здоров'я, освіти та можливостей працевлаштування, не отримують необхідних їм послуг, пов'язаних з інвалідністю, і відчують виключення з повсякденного життя. Після набуття чинності Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (КПІ), інвалідність все частіше розуміється як питання прав людини. Інвалідність також є важливою проблемою розвитку, оскільки з'являється все більше доказів того, що люди з інвалідністю мають гірші соціально-економічні результати та живуть у більшій бідності, ніж люди без інвалідності.

За останні десятиліття підходи до тлумачення поняття «інвалідність» значно змінились, визначаючи роль соціальних та фізичних бар'єрів в інвалідності. Перехід від індивідуальної, медичної перспективи до структурної, соціальної перспективи був описаний як перехід від «медичної моделі» до «соціальної моделі», в якій люди розглядаються як інваліди з боку суспільства, а не завдяки вадам їхнього тіла. (World Report on Disability, 2011, с. 4) Іншими словами, це не люди з особливими потребами є неспроможними (invalid), а це суспільство вважає їх такими і створює бар'єри для їхньої соціалізації.

Поруч із темою «обмеженості», «неспроможності» і у протизагаду до неї у здоровому суспільстві має обговорюватись тема інклюзії – залучення людей з особливими потребами до суспільного життя. Ця дискусія має бути ініційована на всіх рівнях: як на рівні держави, так і на рівні громадянського суспільства.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 912 від 1 жовтня 2010 року затверджена Концепція розвитку інклюзивної освіти. В Концепції визначені мета, завдання і принципи розвитку інклюзивної освіти, шляхи її впровадження у закладах загальної середньої освіти. Прописані у Концепції і результати, які очікують від її реалізації. Але в Концепції не визначені положення для дій закладів вищої освіти.

Право всіх людей на освіту було вперше визначено у Загальній декларації прав людини Організації Об'єднаних Націй 1948 року і надалі розвинене в низці міжнародних конвенцій, зокрема в Конвенції

про права дитини, а нещодавно – в Конвенції про права осіб з інвалідністю.

У 1994 році на Всесвітній конференції з питань освіти дітей з особливими потребами в Саламанці, Іспанія, було прийнято заяву та рамки дій. Саламанкська декларація закликала уряди розробляти системи освіти, які відповідають різноманітним потребам, щоб усі учні могли мати доступ до звичайних шкіл, в яких застосовується педагогіка, орієнтована на дитину (The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education).

У статті 24 КПІ підкреслюється необхідність забезпечення урядами рівного доступу до «інклюзивної системи освіти на всіх рівнях» та надання особам з інвалідністю розумного пристосування та індивідуальних послуг підтримки з метою сприяння їхньому навчанню.

Крім того, була створена низка громадських організацій, метою яких є підтримка осіб з інвалідністю. Однією з таких організацій є рух «Освіта для всіх» – це глобальний рух за забезпечення якісної базової освіти для всіх дітей, молоді та дорослих. Уряди всього світу взяли на себе зобов'язання досягти до 2015 року шести цілей ОДВ: розширити догляд за дітьми раннього віку та їх виховання; забезпечити безкоштовну та обов'язкову освіту для всіх; сприяти навчанню та розвитку життєвих навичок у молоді та дорослих; підвищити рівень грамотності дорослих на 50 %; досягти гендерного паритету до 2005 року, гендерної рівності до 2015 року; та підвищити якість освіти.

Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та іншими міжнародними угодами і вітчизняними законодавчими актами регулюється впровадження інклюзивної освіти в навчальних закладах України.

Запровадження інклюзивної освіти згідно положення Конвенції ООН повинно забезпечити надання доступних та якісних освітніх послуг людям з інвалідністю з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожного. Залучення студентів з інвалідністю в освітнє середовище, а потім і на ринок праці є головною метою Конвенції ООН. Положення Концепції продиктовані тим, що кожна людина має право доступу до вищої освіти, на повагу своїх прав, на гармонійний розвиток своїх талантів, здібностей, своєї особистості (Крамар, 2022, с. 126).

На сайті Міністерства освіти і науки України визначається, що «Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні

багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників». Визначається, що «особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту». Також визначаються переваги інклюзивного навчання та офіційні засади інклюзивної освіти в Україні.

У межах реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні Міністерством освіти і науки на період до 2030 року запроваджено низку проєктів, реалізація яких триває й у 2024 році. Ініціативи МОН є кроком у напрямі створення суспільства без обмежень. Ці заходи покликані забезпечити доступ до освіти для кожного і кожної та сприятиме толерантності й взаєморозумінню.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інклюзія» охоплює широкий спектр заходів задля забезпечення залучення людей з обмеженими можливостями до суспільного життя. Саме поняття, яке перекладається українською мовою як «залучення / включення», має на увазі попередження вилучання людей з особливими потребами з життя. Це поняття вилучає дискримінацію за принципом обмеженості.

Одним з аспектів інклюзії є інклюзивна освіта, яка є одним із вимірів якісної освіти, заснованої на правах людини. Інклюзивна освіта підкреслює рівність у доступі та участі, а також реагує на індивідуальні навчальні потреби та компетенції всіх дітей. Інклюзивна освіта орієнтована на дитину і покладає відповідальність за адаптацію на систему освіти, а не на окрему дитину.

Разом з іншими сферами суспільства, інклюзивна освіта активно працює над тим, щоб кожна дитина, незалежно від статі, мови та здібностей, релігії, національності чи інших характеристик, отримувала підтримку для повноцінної участі та навчатися разом зі своїми однолітками (Inclusive Education, 2016, с. 6).

Як стверджує Bengt Lindqvist, UN Special Rapporteur on Disability (1994) «Всі діти та молодь світу, з їхніми індивідуальними сильними і слабкими сторонами, з своїми надіями та очікуваннями, мають право на освіту. Це не наші системи освіти мають право на певні типи дітей. Тому саме шкільна система країни повинна бути пристосована до потреб усіх дітей» (Inclusive Education, 2016, с. 7).

Це ствердження до певної міри стосується не тільки елементарної, середньої, але й вищої освіти. Бідь-яка людина, яка має достатній потенціал, хист та бажання отримати вищу освіту, має це право. Її

особливі потреба мають бути враховані в межах навчального процесу у вищому навчальному закладі. Потрібні дослідження, щоб знайти такі форми навчальних програм, педагогіки та методів оцінювання, які б краще враховували різноманітні потреби студентів у навчанні та при переході до роботи (World Report on Disability, 2011, с. 214).

Інклюзивне навчання у вищій школі (за аналогією з середньою школою) можна визначити як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти студентам з інвалідністю шляхом організації навчання з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності (Кольченко, Нікуліна., 2012, с. 3).

Згідно висновків Всесвітньої організації охорони здоров'я, залучення дітей та дорослих з інвалідністю до освіти є важливим з чотирьох основних причин:

1. Освіта сприяє формуванню людського капіталу і, таким чином, є ключовим фактором, що визначає особисте благополуччя та добробут.

2. Виключення дітей та дорослих з інвалідністю з освітніх можливостей та можливостей працевлаштування має високі соціальні та економічні витрати.

3. Країни не можуть досягти принципів «Освіта для всіх» або «Цілі розвитку тисячоліття» щодо загального завершення початкової освіти без забезпечення доступу до освіти для дітей та дорослих з інвалідністю.

4. Країни, які підписали Конвенцію про права осіб з інвалідністю, не можуть виконати свої зобов'язання за статтею 24 (World Report on Disability, 2011, с. 205).

Сучасні теорії інклюзивного навчання ґрунтуються на компетентнісному, системному, особистісно-орієнтованому (орієнтація на особистість того, хто навчається), діяльнісно-праксеологічному (спільна діяльність учасників навчального процесу), акмеологічному (теоретичне обґрунтування закономірностей досягнення особистістю найвищих рівнів здобутків у власній життєдіяльності і розвитку цивілізації), аксіологічному (система цінностей у нових підходах до підготовки майбутніх фахівців), синергетичному (комплекс взаємопов'язаних принципів функціонування різних систем, здатних до самоорганізації), інтегративному (забезпечення цілісності системи професійної підготовки та формування професійної компетентності майбутніх фахівців) підходах (Давиденко, 2022, с. 124).

Інклюзивна освіта у закладі вищої освіти — це низка заходів з метою надання освітніх послуг людям з особливими потребами, що

забезпечує їхнє право на отримання вищої освіти зі створенням у вищому навчальному закладі умов, адаптованих до їхніх потреб і можливостей.

У сучасних умовах стає все більш зрозумілим, що вищі навчальні заклади мають змінитись задля запобіганню дискримінації людей з особливими потребами, оскільки цієї категорії людей в Україні стає з кожним роком все більше. До категорії осіб з особливими потребами, які потребують особливих умов для навчання у закладах вищої освіти, можуть бути віднесені:

- люди з вадами розвитку з дитинства або набутими протягом життя;
- люди із слабким зором та слухом;
- особи з порушеннями опорно-рухового апарату;
- особи з різним ступенем аутизму (у тому числі і замкнуті люди);
- особи, які отримали тимчасові психологічні порушення у наслідок бойових дій через агресію недружньої країни.

У перспективі досліджень інклюзивного навчання має знаходитись мета повної соціалізації людини з особливими потребами, тобто відсутність її дискримінації на будь-кому рівні. У тому числі має буде досягнена мета відсутності так званих «ярликів» чи «стигматів», які проявляються на мовному рівні. І все ж таки задля досягнення мети нашого дослідження ми оперуємо поняттями «людина з інвалідністю», «людина з обмеженими можливостями», «людина з особливими потребами». Відокремлення цієї категорії суспільства необхідно задля постановки наукової проблеми та її дослідження.

Крім того, на нашу думку, в умовах надання освітніх послуг у вищих навчальних закладах слід відокремлювати поняття «людина з обмеженими можливостями» та «людина з особливими потребами». Так, до осіб з особливими потребами, наприклад, можна віднести студентів та студенток, які мають малолітніх дітей і через це не можуть брати участь у освітніх заходах оффлайн. Ця категорія студентів та студенток також потребує застосування інклюзивного підходу.

Задля зручності ідентифікації певної категорії студентів, ми вводимо поняття «інклюзивний студент», яке охоплює категорію осіб, які отримують навчальні послуги у вищих навчальних закладах і потребують особливих умов навчання.

Впровадження інклюзивної вищої освіти потребує реалізації низки заходів. Перш за все, на державному рівні мають бути прийняті

закони, які б сприяли впровадженню інклюзії у вищих навчальних закладах України. Але цей процес може відбуватись також і з «низу»: самі вищі навчальні заклади можуть і мають стати ініціаторами реалізації інклюзивного навчання.

Задля втілення в життя інклюзивного навчання потрібно:

- створення безбар'єрного середовища;
- створення окремих підрозділів з роботи з інклюзивними студентами;
- забезпечення індивідуального підходу викладання;
- забезпечення рівних умов навчання для інклюзивних і не інклюзивних студентів;
- забезпечення комунікації інклюзивних студентів з викладачами та іншими студентами.

Звичайно, вищеназвані заходи потребують значного фінансування на регулярній основі. Крім того, потрібна реалізація системного підходу до розробки та впровадження освітніх програм та робочих планів для інклюзивних студентів. Все це потребує уваги як з боку держави, органів місцевої влади, так і з боку керівництва та педагогічних колективів вищих навчальних закладів.

Викладацько-педагогічний колектив вищих навчальних закладів має зосередитись на переробці освітньо-професійних програм та навчальних планів з урахуванням індивідуального підходу до навчання інклюзивних студентів. Існує нагальна потреба у розробці індивідуально-орієнтованих навчальних планів, а також навчально-методичних матеріалів з урахуванням потреб інклюзивних студентів.

Основними цілями інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах є:

- 1) Надати доступ до освітніх послуг у межах вищого навчального закладу всім особам, які мають бажання і спроможності отримати вищу освіту.
- 2) Забезпечити рівноправне отримання знань та відпрацювання навичок для всіх категорії студентів.
- 3) Сприяти комунікації між студентами та викладачами на засадах рівності та поваги один до одного.
- 4) Підготувати професіоналів, які мають досвід та навички спілкування з людьми з особливими потребами.
- 5) Сприяти підвищенню загального рівня толерантності у суспільстві до людей з особливими потребами.

Досягнення цих цілей є особливо важливим для навчального процесу в межах педагогічних навчальних закладів різного рівня, оскільки студенти педагогічних навчальних закладів мають у подальшому втілювати принципи інклюзивного навчання в школах України. Саме на них покладаються глобальні завдання впровадження методів інклюзивного навчання.

Як один з методів розвинення толерантності в суспільстві загалом та у студентському співтоваристві зокрема, використовується метод дискусії за круглим столом (Round Table Discussion). Цей метод полягає в тому, що на обговорення у групі студентів ставиться проблема, яка підкріплюється конкретними прикладами із життя суспільства (Case Study). Більш широка проблема може бути уточнена конкретними питаннями, на які студентам пропонується надати відповідь.

Наприклад, дискусія на тему «Що може зробити вчитель для покращення ситуації інклюзії в школі?». У рамках цієї теми надається приклад із ситуацією середньостатистичної школи в Україні. Студентам пропонується надати відповіді на низку питань, як то «Які категорії учнів належать до інклюзивних?», «які заходи мають щодо залучення цих учнів до освітнього процесу мають бути здійснені терміново?», «Які заходи потребують реалізації у довгостроковій перспективі?», тощо.

Також рекомендується залучати до обговорення досвід інших країн, для чого додатково проводиться аналіз актуальної літератури іноземними мовами. Ефективним заходом може бути обговорення проблеми англійською мовою. Вважаємо за необхідне включити цю тему для аналізу та обговорення у межах робочої програми для магістрів різних спеціальностей.

Так само ефективним вважаємо проведення «Уроку толерантності» як під час практичних занять студентів педагогічних вищих навчальних закладів, так і у межах навчальної практики в школах. На заняття рекомендується запросити осіб з обмеженими можливостями, які поділяться своїм досвідом. Цей метод надає можливості практичного втілення знань та досвіду як викладачів вищих навчальних закладів, так і студентів педагогічних навчальних закладів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, на основі аналізу наукових та статистичних досліджень у сфері інклюзивної освіти ми дійшли висновку, що більша увага у межах проблематики інклюзії, насамперед, приділяється залученню дітей дошкільного, молодшого та середнього шкільного віку до інклюзивних

процесів. І це правильно, оскільки чим раніше і швидше людина з особливими потребами включається у суспільне життя, тим більш ефективним є результат інклюзії. Але, нажаль, суспільство України стикається наразі з особливими викликами щодо реабілітації та залучення людей, які набула фізичних та психологічних вад у процесі та / або через бойові дії в результаті агресії недружньої країни.

Сучасні умови потребують швидкого реагування і якнайшвидшого створення сприятливих умов життя людей з особливими потребами. Одним з аспектів реалізації принципів залучення є інклюзивна освіта, в тому числі і у вищій школі. Саме цій меті мають бути підпорядковані нові освітньо-професійні програми і робочі програми дисциплін, які викладаються у вищих навчальних закладах України.

Освітні системи повинні відійти від більш традиційної педагогіки і прийняти підходи, більш орієнтовані на учня, які визнають, що кожна людина має здатність до навчання і специфічний спосіб навчання. Навчальні програми, методи і матеріали викладання, системи оцінювання та іспитів, а також управління класами повинні бути доступними і гнучкими, щоб підтримувати відмінності в моделях навчання. У перспективі досліджень інклюзивного навчання має знаходитись мета повної соціалізації людини з особливими потребами, тобто відсутність її дискримінації на будь-кому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

- Давиденко, Г. В. (2018). Упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання. *Педагогіка і психологія»: Вісник Університету ім. Альфреда Нобеля*, 2(16), 123 – 128. (Davidenko, G.V. (2018). Implementation of social inclusion in higher education institutions: barriers and ways to overcome them. *Pedagogy and Psychology: Bulletin of the Alfred Nobel University*, 2 (16), 123 – 128).
- Кольченко, К. О., Нікуліна, Г. Ф. (2013). Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*, 10 (12), С. 2–11. (Conceptual approaches to the implementation of inclusive education in higher education institutions. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs: Collection of scientific papers*, 10 (12), 2 – 11).
- Конвенція про права інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на Шістдесят першій сесії ГА ООН 13 грудня 2006 року (неофіційний переклад) (2008). Вид. Представництва ООН в Україні. (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities. UN General Assembly Resolution 61/106, adopted at the Sixty-first session of the UNGA on 13 December 2006 (unofficial translation)* (2008). Published by the UN Office in Ukraine).
- Крамар, С. Б., Жаріков, М. Ю., Назарова, Д. І., Бондаренко, З. П. (2022). Інклюзивна освіта в закладах вищої освіти: мета, завдання, напрями розвитку. *Український журнал медицини, біології та спорту*, 7, 2 (36), 214 – 219. (Kramar, S. B.,

- Zharikov, M. U., Nasarova, D. I., Bondarenko, Z. P. (2022). Inclusive education in higher education institutions: goals, objectives, directions of development. *Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports*, 7, 2 (36), 214 – 219).
- Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya>)
- Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/news/flagmanskiy-proekt-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini-osvita-dlya-vsikh> (Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/news/flagmanskiy-proekt-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini-osvita-dlya-vsikh>)
- Міністерство соціальної політики України. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua> (Ministry of Social Politics of Ukraine. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua>)
- Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 1 серпня 2012 р. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF>. (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 706 of 1 August 2012. On Approval of the State Target Programme 'National Action Plan for the Implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities' for the period up to 2020).
- Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №48/96, прийнята на 48 сесії ГА ООН 20 грудня 1993, К.:ВГСПО «НАІУ», 2003. (Standard Rules on the Equalisation of Opportunities for Persons with Disabilities. UN General Assembly Resolution 48/96, adopted at the 48th session of the UNGA on 20 December 1993, К.: VGSP 'NAIU', 2003.)
- Шевченко, В. (2023). Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2, 77 – 88. (Schevchenko, V. Social adaptation of children with special educational needs in an inclusive environment. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2, 77 - 88.)
- Inclusive Education: What, Why, and How: Save the Children* (2016).
- The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- World Health Organization in Europe*. Retrieved from: <https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/disability>
- World Report on Disability : World Health Organization* (2011).

SUMMARY

Sokolova Iryna, Bondarenko Viktor. Implementation of an Inclusive Approach to Education in Higher Educational establishments in Ukraine: Challenges and Prospects.

The issue of inclusion is particularly relevant in today's context, both globally and in Ukraine. Although the topic of inclusion is receiving a lot of attention in Ukraine today, inclusive education for people with disabilities in higher education institutions is not currently regulated by law, and therefore remains at the level of innovation and individual practice of a particular higher education institution. This is the reason for the relevance of this research, which aims to analyse the challenges of inclusive education in higher education institutions in Ukraine and draw conclusions about the prospects and methods of implementing this approach at the current stage of development of Ukrainian society.

The purpose of this article is to analyse the existing approaches to inclusive education in secondary education institutions and to develop methods for implementing these approaches in the higher education system to ensure a sufficient level of accessibility of higher education for people with disabilities.

Based on the analysis of scientific and statistical studies in the field of inclusive education, we have concluded that more attention within the framework of inclusion is primarily paid to the involvement of children of preschool, primary and secondary school age in inclusive processes. And this is right, because the earlier and faster a person with special needs is included in public life, the more effective the result of inclusion. Unfortunately, Ukrainian society is currently facing special challenges in rehabilitating and engaging people who have acquired physical and psychological disabilities in the course of and/or due to hostilities as a result of the aggression of an unfriendly country.

The current conditions require a rapid response and the prompt creation of favourable living conditions for people with special needs. One of the aspects of implementing the principles of inclusion is inclusive education, including in higher education. New educational and professional programmes and curricula for disciplines taught in Ukrainian higher education institutions should be subordinated to this goal.

Education systems should move away from more traditional pedagogy and adopt more learner-centred approaches that recognise that each person has a learning capacity and a specific way of learning. Curricula, teaching methods and materials, assessment and examination systems, and classroom management should be accessible and flexible to support differences in learning patterns.

Key words: *inclusion, person with special needs, inclusive education, person with disabilities, inclusive student.*